

**ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ НА ЛОЗАРСКИТЕ СТОПАНСТВА
И ВТОРИЧНИ ЕФЕКТИ ОТ НЕЯ В УСЛОВИЯТА НА ОСП
(ПО ПРИМЕРА НА ОБЩИНА ЛЮБИМЕЦ)
INVESTMENT ACTIVITY OF VINE-GROWING HOLDINGS
AND SECONDARY EFFECTS UNDER THE CONDITIONS OF CAP
(FOLLOWING THE EXAMPLE OF THE MUNICIPALITY OF LYUBIMETS)**

Петър Борисов, Теодор Радев, Васко Копривленски*
Petar Borisov, Teodor Radev, Vasko Koprivlenski*

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural University – Plovdiv

*E-mail: koprivlenski@au-plovdiv.bg

Резюме

Целта на изследването е да се определи каква е инвестиционната активност на лозарските стопанства в условията на ОСП и какви вторични ефекти се проявяват в резултат от нея. Резултатите от направеното проучване сочат, че лозарските стопанства приоритетно инвестират в създаването на лозови насаждения, придобиването на нови машини и оборудване. Стопаните предпочитат да обезпечават инвестициите със собствени средства, като основен източник за това е доходът от стопанската им дейност. Констатирано е, че изборът на производствена стратегия в най-голяма степен зависи от инвестиционната активност на лозарските стопанства и постигнатите вторични ефекти от направените инвестиции в сектора. Установени са основните вторични ефекти от направените инвестиции, а именно: повишаване на конкурентоспособността на стопанствата и разнообразяване на тяхната дейност. Определени са ограниченията, които въздействат най-силно върху стопанствата, разработващи и реализиращи инвестиционни проекти в отрасъла: трудности с управлението на проектната документация, институционални ограничения, бюрократични пречки и трудности с осигуряването на съфинансиране по проектите. Главен проблем, който плаши инвеститорите в отрасъла, е несигурният пазар. В резултат от направеното изследване се препоръчва осигуряването на допълнителни финансови средства за обновление на машинно-тракторния парк, сградния фонд и напоителните системи в стопанствата, минимизиране на пазарния риск чрез осигуряване на сигурен пазар и използване на натрупания опит в управлението на проектната документация, съпътстваща получаването на финансова помощ по отделните мерки.

Abstract

Viticulture is a widespread agricultural activity in all areas of planning in the country, it holds a significant share of the income from agricultural activities, affects agro-ecology and contributes to the seasonal employment of the population. Due to the high initial investment costs of setting up vineyards, vine growing holdings are among the most active applicants for funding under the different axes of CAP. The aim of the study was to determine the investment activity of vineyards in terms of CAP and the secondary effects that occur as a result of it. The main hypothesis to be checked for authenticity was that factors such as the legal status, size of income after production strategy, the size of vineyards and their age structure determine the investment activity of holdings. The findings and conclusions of the study identified several key problems inhibiting the growth of investment in the sector and the manifestation of the secondary effects of those, namely: ensuring of additional funds for renovation of the machinery, buildings and irrigation systems in the farms, minimizing the market risk by providing a secure market and using the experience in the management of project documentation accompanying the receipt of financial assistance under the various measures of CAP.

Ключови думи: инвестиционна активност, лозарски стопанства, вторични ефекти, ОСП, инвестиционен цикъл.

Key words: investment activity, vine-growing holdings, second order effects, CAP, investment cycle.

ВЪВЕДЕНИЕ

Изграждането на лозовите насаждения е свързано с някои специфични черти на инвестиционния процес в подотрасъла. Този процес се характеризира с продължителен инвестиционен цикъл и дълъг период на полезно използване на насажденията.

Лозята изискват значителни средства за тяхното създаване като продуктивен актив. По наши изчисления (Koprivlenski, 2011) инвестиционните разходи за създаване и отглеждане (до встъпване в плододаване) на 1 дка лозово насаждение варират от 2300 до 2800 лева в зависимост от формиранката. От друга страна, лозово-

то насаждение се превръща в продуктивен актив едва на 4-та година от неговото засаждане, което на практика означава замразяване на големи по размер инвестиционни средства. Друг фактор, който оказва влияние върху продължителността на полезния срок на годност в лозарството, е влиянието на природно-климатичните и пазарните условия (Nechova, 2012; Vachevska, Peykov, 2007). Лозовият масив се експлоатира десетки години и всяка грешка в неговото проектиране, като териториално разположение, схема на засаждане, избор на сортов състав, формировка и възрастова структура, рефлектира върху възвръщаемостта на направените инвестиции. С други думи, всяко инвестиционно решение в отрасъла зависи от редица специфични условия, което задава различна продължителност на амортизационния срок и различни по характер фактори, влияещи върху неговата продължителност. Посочените фактори оказват задържашо въздействие върху повишаването на инвестиционната активност в подотрасъла. От друга страна, лозарството е широко разпространена земеделска дейност във всички райони на планиране у нас. Тя заема значителен дял от дохода от земеделска дейност, влияе върху агроекологията и допринася за сезонната заетост на населението (Radev, Borisov, 2011).

Поради високите първоначални инвестиционни разходи за създаване на лозови масиви лозарските стопанства са едни от най-активните кандидати за получаване на финансиране по отделните оси на ОСП. Всички посочени особености определят инвестиционната активност на лозарските стопанства като важен фактор за повишаване на икономическата жизненост на селското стопанство в отделните райони на планиране и като източник на редица полезни вторични ефекти в сектора.

Съществуват множество фактори, от които зависи инвестиционната активност на стопанствата по различните сектори на селското стопанство у нас. Според Atanasov (2011) разполагаемите активи и доходът от дейността са водещи фактори при формиране на инвестиционната активност на земеделските стопанства. Степента на специализация, размерът на стопанствата, ресурсната обезпеченост, доходността, както и наличието на финансови средства, са също критични фактори, които оказват влияние на инвестиционната активност на тези организации (Kostova, 2013).

Според Chankova (2006) активността и мотивираността на предприемачите към ефективна инвестиционна дейност зависят от средата, в която те ще инвестират, от мащабите на това инвестиране и от очакваните резултати. Затова важно място при анализа на инвестиционната активност заема оценката на инвестиционната среда в сектора. Лозарството у нас се развива в условия-

та на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС и тя играе ключова роля при формирането на инвестиционната среда. Тази теза се подкрепя и от друга част от изследователите на проблема (Bashev, Ivanov, Radev, Dung, Atanasova, Slavova, Pantaleeva, 2010). Полученото финансиране по отделните мерки в рамките на осите на ОСП, както и ограниченията за кандидатстване, с които се сблъскват стопаните, и реализираните вторични ефекти от вече осъществени проекти, определят приноса на ОСП в инвестиционната активност на сектора. Според проведени редица изследвания на инвестиционната активност в отделните сектори на селското стопанство у нас тя зависи от множество сложни по характер фактори, което налага използването на един по-специфичен подход на изследване, а именно идентифициране на най-значимите фактори, които я ограничават от гледна точка на самите стопанства.

Целта на настоящото изследване е да се определи каква е инвестиционната активност на лозарските стопанства в условията на ОСП и какви вторични ефекти се проявяват в резултат от нея. В контекста на поставената цел се анализират основните ограничителни фактори в инвестиционната активност на стопанствата. Основната хипотеза, която се проверява за достоверност, е, че инвестиционната активност на лозарските стопанства зависи от следните фактори: юридически статут, размер на дохода, следвана производствена стратегия, размер на притежаваните лозови масиви и тяхната възрастова структура. Тези фактори влияят върху размера на полученото финансиране по отделните оси на ОСП, определят в най-голяма степен ограниченията за кандидатстване, както и реализираните вторични ефекти от направените инвестиции в стопанствата.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Първичната информация, необходима за целите на изследването, е събрана с помощта на анкетния метод. Проучването на инвестиционната активност обхваща 48 лозарски стопанства, разположени на територията на община Любимец. Изборът на този регион е продиктуван от факта, че на неговата територия през последните години се забелязва нарастващ инвеститорски интерес към обновяване на лозята. Освен това той изпъква като един от водещите при усвояване на европейските средства в сектора сред останалите общини на област Хасково. Извадката е определена на случаен принцип, като за основа на нейното формиране е използван регистърът на лозарските стопанства от местната структура на Изпълнителната агенция по лозята и виното (ИАЛВ) в гр. Хасково.

Анкетното проучване има за цел да определи степента на инвестиционната активност и факторите, от които тя зависи, според собстве-

ниците на лозарските стопанства в избрания район на изследване. Изследването е насочено към установяване на съществуващата статистическа зависимост между ограничителните фактори и инвестиционната активност на стопанствата в условията на ОСП. За целта е използван статистическият метод χ^2 -анализ. В рамките на този метод като резултативни (зависими) фактори се определят: 1) полученото финансиране по отделните мерки; 2) ограниченията, с които се сблъскват стопаните при кандидатстване за финансово подпомагане на инвестициите си; 3) проявлението на вторични ефекти от направените инвестиции; 4) ръстът на инвестициите. Според нас това са основните фактори, определящи инвестиционната активност на лозарските стопанства в условията на ОСП. Като независими променливи се определят факторите, които според стопаните най-вече ограничават инвестиционната им активност, а именно: 1) размерът на генерирания доход през годината; 2) следваната производствена стратегия (специализация или диверсификация); 3) юридическият статут на стопанството; 4) размерът на притежаваните лозови масиви; 5) възрастовата структура на лозята.

При определянето на структурата на инвестиционните разходи в лозарските стопанства е използван разчетно-конструктивният метод.

РЕЗУЛТАТИ

1. Типология на стопанствата

Основната част от лозарските стопанства (близо $\frac{3}{4}$) са представители на индивидуалните юридически форми – земеделски производител и едноличен търговец. Присъстват и дружествени и кооперативни форми на стопанства – $\frac{1}{4}$ от всички анкетираните. Относителният дял на всяка форма съответства на структурата на отрасъла в общината. Това ни дава основание да приемем, че получените данни имат нужната представителност, за да определим, че резултатите представят достоверно състоянието на отрасъла в този район. Индивидуалните юридически форми, които са най-разпространени, се характеризират с малък размер на производството и представляват предимно семейна форма за стопанска дейност.

Стопанствата формират своите доходи основно от земеделска дейност. Неземеделски дейности (услуги, преработка и търговска дейност) се извършват от 22% от стопанствата. Тези дейности са характерни основно за дружествените форми и кооперациите. За индивидуалните форми доходите се формират почти изцяло от земеделска дейност и много рядко в допълнение извършват и търговска дейност. Въпреки това трябва да се отчете фактът, че най-често земеделската дейност има характер на допълнителен източник на доход за домакинствата.

Макар индивидуалните стопанства да формират своите доходи основно от земеделска

дейност, при тях се отчита по-висока степен на диверсификация на земеделското производство. Все пак малко повече от половината стопанства отглеждат само винени сортове грозде, а останалите стопанства включват и 1-2 други култури. Най-често производството се разнообразява със зърнено-житни култури, десертно грозде и плодове. Изборът на тези култури се определя от наличието на подходящи почвено-климатични условия и възможностите за реализация на продукцията.

Размерът на лозовите насаждения в стопанствата силно варира, като за индивидуалните форми много често е до 2 ха, докато при някои дружества с ограничена отговорност достига до 200 ха. Като цяло може да се каже, че повечето от стопанства разполагат с малки по размер лозови насаждения.

Анализът на структурата на инвестициите на лозарските стопанства показва по какъв начин те очакват да се развива отрасълът в бъдеще. Високият интерес към инвестициите за създаване на лозя показва една оптимистична нагласа за развитието на отрасъла в близките години. Притежаването на лозя определя по-нататък и закупуването на машини и оборудване, необходимо за постигане на конкурентно производство на земеделска продукция. Преобладаващите инвестиции в лозя се определят като база за устойчиво развитие на отрасъла в региона и постигането на полезни ефекти в сродни отрасли като туризъм, търговия и производство на вино.

2. Анализ на факторите, ограничаващи инвестиционната активност

Резултатите от проведеното анкетно проучване относно факторите, определящи инвестиционната активност на лозарските стопанства, са показани на фигура 5. Според анкетираните стопани най-голяма тежест при вземане на инвестиционно решение има следваната производствена стратегия – 37% от тях твърдят това. Друг важен фактор за инвестиционната активност е разполагаемият доход, формиран от дейността на стопанството – 25% от всички анкетираните. Тези два фактора в най-голяма степен определят инвестиционните намерения на стопаните в отрасъла. С най-ниско значение (10% от анкетираните) е факторът юридически статут на лозарското стопанство, като критерий, определящ възможностите за инвестиране в производството.

Водещата роля на производствената стратегия при инвестиционната активност на стопанствата се определя от факта, че стопаните предпочитат да обезпечават инвестициите със собствени средства, като основен източник за това е доходът от стопанската им дейност. При стопанствата, които следват стратегия на разнообразяване на производството, се отчитат по-големи нива на получения доход през годината спрямо тези, които са тясно специализирани в

производството на грозде. Това е така, защото те имат повече постъпления на приходи от различните производства в сравнение със специализираните, което улеснява управлението на дохода през стопанската година. Въпреки тежките финансови условия $\frac{3}{4}$ от стопаните твърдят, че реализират доход и той е основа за бъдещото развитие на техните стопанства. Двата споменати фактора определят в най-голяма степен инвестиционната активност на стопанствата.

Друг важен фактор, който посочват лозарите, е размерът на притежаваните лозя. Стопанства, които имат лозови масиви с по-големи размери (над 20 ха), се възползват от ефекта от мащаба. Това са стопанствата с тясна производствена специализация, които представляват 54% от всички изследвани в региона. При тях по-големият размер на лозята изисква обезпечаването на производството със специализирана техника, която е предпоставка и за бъдещо разрастване на дейността.

Друг важен фактор, определящ инвестиционната активност, е възрастовата структура на лозята. В повечето стопанства (75% от всички анкетираните) лозята са с влошена възрастова структура, което задължава техните стопани да инвестират в подобряването ѝ. Едва 3% от анкетираните заявяват, че възрастовата структура на лозята им е балансирана и отговаря на тяхната производствена стратегия. Обикновено това са лозарски стопанства, които имат дружествена юридическа форма ООД. При тях инвестициите в създаването на нови лозови масиви са вече осъществени и техните инвестиционни намерения са насочени към закупуване на техника и прикачен инвентар или закупуване на оборудване за преработка на грозде.

Едва 10% от анкетираните стопани определят юридическия статут на притежаваните от тях стопанства като ограничителен фактор в инвестиционната им активност. Обикновено този фактор касае ограниченията, които лозарите срещат при разработването и подаването на проекти за получаване на финансова помощ по отделните мерки на осите на ОСП.

3. Принос на ОСП при създаването на инвестиции в лозарските стопанства

Всички изследвани лозарски стопанства от района са финансирани по втори стълб на ОСП, като някои са работили по повече от една мярка. Проучването показва, че най-голям е интересът към мярка 121 „Модернизирани земеделски стопанства“ (87,5% от всички анкетираните), като инвестициите са преди всичко в нова техника. Въпреки това трябва да се отбележи, че обновяването на техниката в лозарските стопанства е в първоначален стадий. То се затруднява от липсата на достатъчно собствени финансови средства, които да обезпечат съфинансирането на проектите. Други популярни мерки са 311 „Разнообразяване

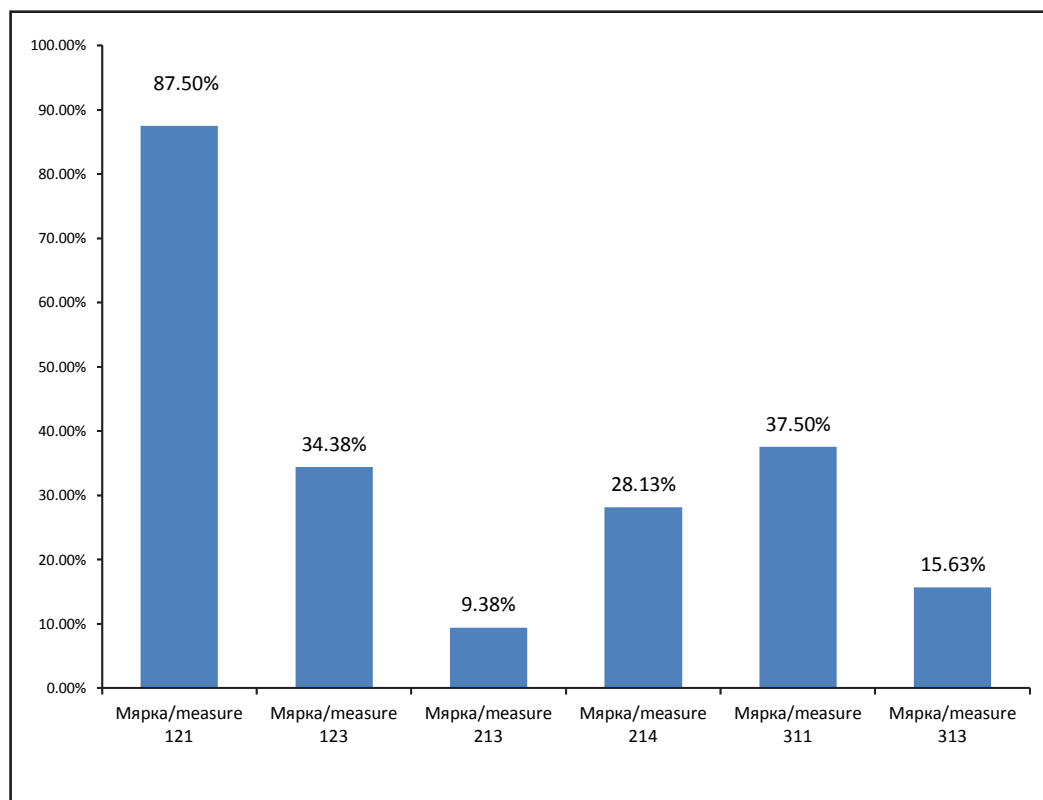
към неземеделски дейности“ и 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти“ (вж. фигура 1). Като цяло може да се каже, че мерките по ос 1 са най-предпочитани, следвани от тези по ос 3, докато интересът към мерките от ос 2 е най-слаб. Тук следва да се уточни, че най-активно кандидатстват дружествените форми и кооперациите. Всички те изпълняват повече от един проект. От индивидуалните стопанства интерес към ос 1 и ос 3 проявяват най-вече тези с по-големи по размер лозови насаждения и на възраст до 10 години. Мерките от ос 2 се предпочитат от малките лозарски стопанства, в които лозовите насаждения са на възраст над 10 години.

Проявяването на вторични ефекти от направените инвестиции в лозарските стопанства е оценено по трите оси на втори стълб на ОСП. С най-голям принос се оценяват мерките по ос 3, изразяващи се в диверсифициране на икономическите активности и съхраняване на местните културни традиции (вж. фигура 2).

Значителен принос за проявяване на вторични ефекти имат и мерките по ос 1, които подобряват конкурентоспособността на лозарските стопанства. Въпреки че стопаните определят положително ролята на ОСП за състоянието на сектора, много малка част от тях заявяват, че атрактивността на лозарството за техните наследници нараства.

Мерките по ос 2 формират в най-слаба степен вторични ефекти, като тяхното проявление има ограничен териториален обхват. Такива ефекти са използване на слабопродуктивни земи, съхраняване на биоразнообразието и възстановяване на деградирани земи. Тук трябва да се отчете фактът, че различните по профил стопанства формират различни приноси по отношение на вторичните ефекти.

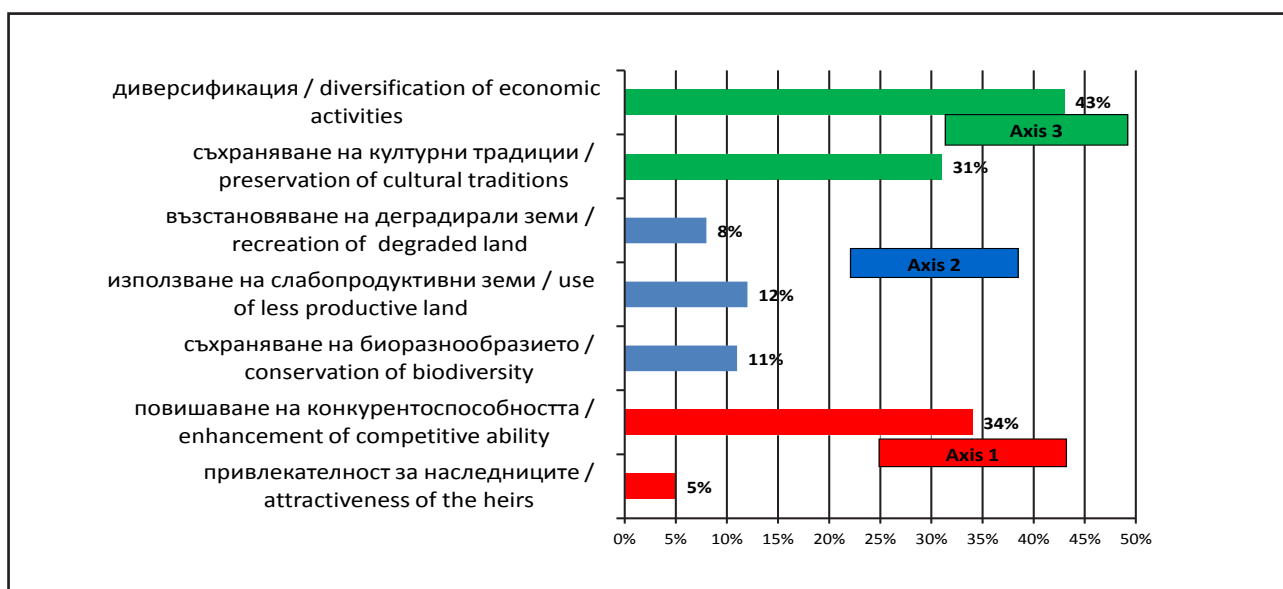
Активността на лозарските стопанства по мерките на ОСП зависи от ограниченията, с които те се сблъскват при кандидатстване и изпълнение на проекти. От фигура 3 се вижда, че пет от седем ограничения се проявяват повсеместно и се оценяват като много силни. Прави впечатление, че проблеми с пазара имат почти всички лозарски стопанства, без различия по отношение на техния профил. Другите ограничения със силно въздействие са трудности с управлението на проекти, институционални ограничения, бюрократични пречки и трудности с осигуряването на съфинансиране по проектите. Останалите две ограничения, като недостатъчен опит и достъп до кредити, също се проявяват във висока степен и може да се твърди, че затрудняват лозарите. Единствено дружествените форми със затворен цикъл на производство заявяват, че не изпитват трудности или те са в приемливи нива с пазара, достъпа до кредити и съфинансиране, както и при управлението на проектите.

Фиг. 1. Предпочитания на лозарските стопанства към отделните мерки на ОСП

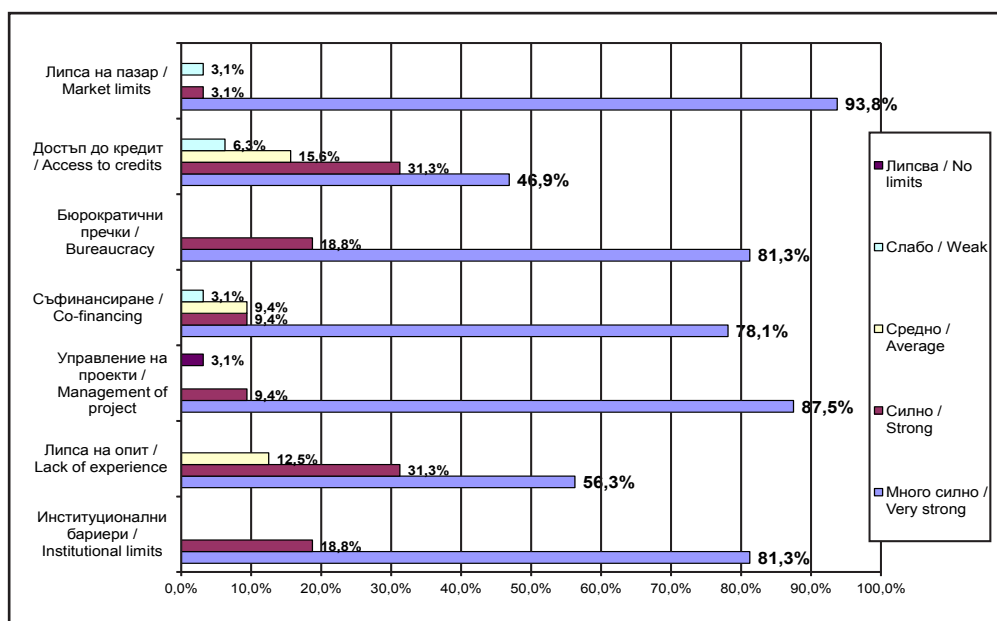
Източник: анкетно проучване, 2013

Fig. 1. Preferences to the different measures of CAP. Source: own survey, 2013

Фиг. 2. Вторични ефекти, които се проявяват в стопанствата от инвестициите, направени с помощта на отделните оси на ОСП. Източник: анкетно проучване, 2013

Fig. 2. Second order effects across different axis of CAP. Source: own survey, 2013

Фиг. 3. Ограничения при кандидатстване и изпълнение на проекти по 2 стълб на ОСП
Източник: анкетно проучване, 2013

Fig. 3. Constraints in development and implementation of projects funded by pillar 2
Source: own survey, 2013

4. Проверка на основната хипотеза на изследването

Резултатите от извършената проверка на статистически хипотези за взаимовръзка между факторите, ограничаващи инвестициите на лозарските стопанства, са обобщени в таблица 1. Ограничаващите фактори се приемат за независима променлива в модела. Постигнатата инвестиционна активност от тях е изразена чрез зависимите променливи получено финансиране по 2 стълб на ОСП, реализиране на вторични ефекти и срещани ограничения при кандидатстване по 2 стълб на ОСП и ръст на инвестициите.

По отношение на получаването на финансиране по 2 стълб на ОСП основните детерминиращи фактори са: следваната производствена стратегия; размерът и възрастовата структура на лозята в стопанствата. Стопанствата, които следват стратегията на разнообразяване на дейността, са по-активни по отделните мерки. Те притежават повече активи, с които да обезпечат получаването на банков кредит. Реализират по-високи нива на доход, необходим за нуждите на съфинансиране на своите проекти и имат по-големи възможности за успешното им реализиране. Специализираните стопанства залагат на разширяване на лозовите масиви и балансиране на възрастовата им структура чрез финансовата помощ на 2 стълб на ОСП. Те обаче имат по-слаб успех в сравнение с тези, разнообразяващи своята дейност. Средно

едно специализирано стопанство има реализиран само един инвестиционен проект, финансиран по някоя от мерките на осите на ОСП.

По отношение на вторичните ефекти от направените инвестиции се установи, че те се детерминират от 3 фактора – юридическия статут на стопанството, вида на следваната производствена стратегия и размера на лозовите насаждения. Индивидуалните форми реализират ефекти по ос 2 и 3, докато за дружествените приоритет е ос 1. Стопанствата с по-висока степен на диверсификация имат основен принос за ефектите по ос 2, докато стопанствата с големи по размер лозови насаждения създават ефект по ос 1.

Ограниченията за кандидатстване и изпълнение на проекти по стълб 2 зависят от юридическия статут на стопанствата и производствената им стратегия. Стопанствата с дружествена форма и тези, специализиращи дейността си, изпитват в значително по-слаба степен ограничения. Именно те са и основните бенефициенти по мерките на ОСП.

Ръстът на инвестициите се определя най-вече от 3 основни фактора – юридически статут на стопанството, производствена стратегия и размер на лозовите насаждения. Стопанства, които разнообразяват своята дейност и притежават по-големи по размер лозови масиви, реализират по-висок ръст в направените инвестиции през годината. Те обаче са много малка част от изследваните стопанства.

Таблица 1. Резултати от статистическа проверка на хипотези за взаимовръзка
Table 1. Results of X^2 -analysis

Независими променливи Independent variables	Зависими променливи Dependent variables			
	Финансиране по 2 стълб Funding on pillar 2	Вторични ефекти Second order effects	Ограничения при кандидатстване Constraints in development and implementation of projects funded by pillar 2	Ръст в инвестициите Increase of investments
Юридически статут Legal status	Няма връзка There is no correlation	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation
Производствена стратегия Strategy of production	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation
Размер на лозовите насаждения Size of vineyards	Има връзка There is correlation	Има връзка There is correlation	Няма връзка There is no correlation	Има връзка There is correlation
Възраст на лозовите насаждения Age structure of vineyards	Има връзка There is correlation	Няма връзка There is no correlation	Няма връзка There is no correlation	Няма връзка There is no correlation

Източник: собствено проучване, 2013. Source: own survey, 2013

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Резултатите от направеното проучване дават основание за следните обобщени изводи:

1. Лозарските стопанства приоритетно инвестират в създаването на лозови насаждения на територията на община Любимец. Лозята като продуктивен актив акумулират големи по размер инвестиционни разходи, които стопанствата покриват основно чрез финансовата помощ на стълб 2 на ОСП и съфинансиране, осигурено от реализирания доход през годината. Поради високата капиталоемкост на лозята и ниските нива на разполагаем доход стопанствата имат ограничени възможности за инвестиране в други активи като сгради, оборудване и машини. Получените резултати от изследването доказват, че съществува интерес от страна на предприемачите към обновяване на лозята, но този процес ще отнеме още време.

2. Изборът на производствена стратегия в най-голяма степен определя инвестиционната активност на лозарските стопанства и постигнатите вторични ефекти от направените инвестиции в сектора. При следване на стратегия на разнообразяване на дейностите в стопанството стопаните имат по-висок ръст в инвестициите отколкото тези, които притежават стопанства с тясна специализация в производството на грозде. По-високата инвестиционна активност се определя от по-големия принос на 2 стълб на ОСП при формиране на финансовата база, необходима за организационно развитие на тези стопанства. Те разполагат с повече източници на финанси, необ-

ходим за съфинансиране на инвестиционните проекти. Тези стопанства предимно имат юридическа форма ООД, притежават повече активи, които са гарант за получаване на кредит от страна на банковите институции и реализират по-висок остатъчен доход от своята дейност. По-голямото разнообразие от дейности определя ритмичност в получаването на приходи през година, което улеснява управлението на инвестициите. От друга страна, стопанствата, разнообразяващи своята дейност, срещат по-високи бюрократични и институционални пречки при кандидатстване с проекти за финансова помощ по отделните мерки на ОСП. Тези бариери се определят от липсата на достатъчно опит в управлението на проектната документация, честите промени в изискванията към кандидатите и липсата на доверие към консултантите, подпомагащи кандидатстването по отделните мерки.

3. Вторичните ефекти, които се реализират от направените инвестиции в стопанствата, основно зависят от желанието на стопаните да разширяват и реструктурират своята дейност. В проведеното изследване като основни вторични ефекти от направените инвестиции се определят повишаването на конкурентоспособността на стопанствата и разнообразяването на тяхната дейност. Проявлението на двата ефекта е взаимно обвързано, а именно чрез разнообразяване на дейността лозарските стопанства се стремят да повишат своята конкурентоспособност. Разнообразяването на дейността е в посока преработка на добиваното грозде и развитие на търговията

с вино като спомагателен отрасъл. Една малка част от лозарските стопанства избират да разнообразят своята дейност, като предлагат винен туризъм. Основните предпоставки за това са вече изградените лозови масиви и винарска изба, които са добра база за формирането на качествен туристически продукт.

4. Основен проблем, който плаши инвеститорите в отрасъла, е несигурният пазар. По-голямата част от лозарските стопанства имат проблеми с реализацията на продукцията и посочват, че това е основният източник на риск за техните инвестиции. Въпреки това лозарите нямат желание да се кооперират по линия на реализация на продукцията. Основна причина за това е строгият индивидуализъм в предприемаческата дейност; ценност, която лозарите нямат желание да жертват в замяна на минимизиране на пазарния риск чрез коопериране.

В заключение следва да се обобщи, че основната хипотеза на изследването се доказва, а именно, че инвестиционната активност на лозарските стопанства зависи от факторите юридически статут, размер на дохода, следвана производствена стратегия, размер на притежаваните лозови масиви, както и тяхната възрастова структура.

Тези фактори влияят върху размера на полученото финансиране по отделните оси на ОСП, определят ограниченията за кандидатстване, както и реализираните вторични ефекти от направените инвестиции в стопанствата.

В резултат от проведеното изследване може да се определи профилът на стопанството, което е с най-висока инвестиционна активност. Това е стопанство, което е ООД, притежава лозя с размер над 200 ха с балансирана възрастова структура, следва стратегия на разнообразяване на своята дейност, като включва отраслите производство на вино, търговия и предлага продукта винен туризъм в региона.

Направените констатации и изводи определят няколко основни проблема, които възпрепятстват ръста на инвестициите в сектора и проявлението на вторични ефекти от тях, а именно: осигуряване на допълнителни финансови средства за обновление на машинно-тракторния парк, сградния фонд и напоителните системи в стопанствата, минимизиране на пазарния риск чрез осигуряване на сигурен пазар и използване на натрупан опит в управлението на проектната документация, съпътстваща получаването на финансова помощ по отделните мерки на ОСП.

При разрешаването на тези проблеми лозарите трябва да бъдат подпомогнати от банковите институции чрез гласуване на повече доверие към кредитирането на тяхната земеделска дейност.

Друг фактор, който може да помогне при предоставянето на консултации по управлението на проекти, са местните структури на Националната служба за съвети в земеделието, както и активността от страна на местните консултанти за изграждане на взаимно доверие в процеса на кандидатстването. Лозарите трябва да помислят и за възможността да се кооперират по линия на реализацията на продукцията. Едно такова коопериране в тази важна бизнес дейност няма да им попречи да вземат самостоятелно инвестиционни решения, касаещи техните стопанства.

Трябва да се отбележи, че повишаването на инвестиционната активност и различното проявление на ограничителните фактори най-вече зависят от степента на доверие между кредиторите, инвеститорите (стопаните) и консултантите в отрасъла. Изграждането на доверие в тяхната дейност е ключов фактор, който значително ще повиши инвестиционната активност и полезните ефекти от нея.

LITERATURE

- Atanasov, D.*, 2011. Dohodnostta na mlechnite fermi, faktor za ikonomicheskata im zhiznenost", Akademichno izdatelstvo „Tsenov“ Stopanska Akademia - Svishtov.
- Bashev, H., B. Ivanov, T. Radev, N. Dung, M. Atanasova, Ya. Slavova, D. Pantaleeva*, 2010. Sravnitelnen analiz na agrarnata politika na Bulgaria i Vietnam. Avangard prima, Sofia, s.113.
- Borisov, P., T. Radev*, 2011. Regionalen analiz na spetsializatsiyata na lozarstvoto v Bulgaria. Sp. Ikonomika i upravlenie na selskoto stopanstvo, Sofia, broy. 2/2011, 31-39.
- Vachevska, D., V. Peykov*, 2007. Analiz na strukturalta i dinamikata na investitsionnite i eksploatacionnite razhodi v lozarstvoto, Sbornik „Nauchna konferentsia s mezhdunarodno uchastie“, Pleven, 132-139.
- Koprivlenski, V.*, 2011. Proizvodstveni razhodi i prave na efektivnost v rastenievadstvoto, Akademichno izdatelstvo na Agraren universitet, Plovdiv, 2011, 147-149.
- Kostova, V.*, 2012. Problemi na investitsionna protses v balgarskoto selsko stopanstvo. Sp. Agrarni nauki na AU - Plovdiv, 9/2012, 141-145.
- Nechova, V.*, 2012. Ikonomicheska efektivnost i kapitaloemkost pri plododavashtite trayni nasazhdenia v planinskite rayoni na stranata. Sp. Ikonomika i upravlenie na selskoto stopanstvo 4/2012, Sofia, 60-77.
- Chankova, L.*, 2007. Investitsii v balgarskoto zemedelie. Sp. Ikonomicheski alternativi, Sofia, 3/2007, 153-155.

Статията е приета на 20.02.2014 г.

Рецензент – доц. д-р Иван Пенев

E-mail: ipenov@au-plovdiv.bg